

HORIZONT 2023/4

Migrációkutató Intézet

Tárik Meszár: Szaúdi, iráni és török verseny a boszniai befolyásért

2023. 05. 08.

Tárik Meszár: Szaúdi, iráni és török verseny a boszniai befolyásért

BEVEZETÉS

A Balkán a birodalmi örökségek és a régió földrajzi elhelyezkedése miatt etnikai és vallási sokszínűségéről ismert, és a vallás mindig is központi szerepet játszott a balkáni társadalomban és a politikában egyaránt. Egy 2018-ban készült tanulmány¹ szerint a Balkánon a megkérdezettek mintegy 60%-a vallotta magát vallásosnak, Koszovóban és Észak-Macedóniában ez az arány elérte a 80%-ot. Ugyanez az adat Olaszország kivételével csak 30-40% körüli a kontinentális Európában. A politikai és gazdasági hatalmuktól megfosztott² balkáni muszlim közösségek a boszniai háború³ alatt a muzulmán többségű országok célpontjaivá váltak, amelyek a mai napig a régió lakosságának 25%-át kitevő hittársaik befolyásolásáért versengenek. Törökország, Szaúd-Arábia és Irán a főszereplők ebben a regionális versenyben.

Ezen közel-keleti államok célja egyrészt, hogy az európai kontinensen elhelyezkedő, túlnyomórészt muszlim lakosságú országban saját dogmájukat terjesszék. Emellett Boszniával jelentős gazdasági kapcsolatokat is ápolnak olyan ágazatokat lefedve, mint

ABSZTRAKT

Szaúd-Arábia, Irán és Törökország vallási, gazdasági és geopolitikai tényezők okán régóta nagy érdeklődést mutatnak Bosznia-Hercegovina iránt. Az említett országok jelentős segítséget nyújtottak a balkáni országnak a háború időszakában, amely tevékenységüket befolyásuk növelésére is felhasználták az elmúlt néhány évtizedben, nem mellesleg a három közel-keleti állam a mai napig fontos szerepet tölt be a régió gazdasági életében. A tanulmányban Boszniát állítjuk fókuszba, és megvizsgáljuk, hogy miképpen próbálnak rá befolyást gyakorolni az említett országok, milyen eszközöket vetnek be, mi a céljuk ezzel és hogy reagálnak erre a helyi szereplők.

¹ Az WIN/Gallup International tanulmányára a „Balkan Insight” és a „The Telegraph” is hivatkozik, azonban az eredeti példány már nem fellelhető. Lásd: TANNER 2018; SMITH 2018.

² A balkáni muszlim közösségek, köztük Bosznia-Hercegovina, Albánia és Koszovó, hosszú múltra tekintenek vissza a politikai és gazdasági marginalizálódás terén. Ez különösen igaz a bosznia-hercegovinai muszlim közösségekre, ahol a túlnyomórészt bosnyák muzulmánokat a jugoszláv kormány uralma alatt sokáig megfosztották politikai és gazdasági hatalmuktól. Lásd: CLARK 2009.

³ A boszniai háború egy 1992 és 1995 között zajlott fegyveres konfliktus volt Bosznia-Hercegovinában. A háborút széles körben megnyilvánuló atrocitások jellemezték, beleértve az etnikai tisztogatásokat és a népirtást is. A konfliktust a három fő bosznia-hercegovinai etnikai csoport – a bosnyákok (boszniai muszlimok), a horvátok és a szerbek – közötti feszültségek táplálták. A háború 1992 áprilisában kezdődött, miután Bosznia-Hercegovina kikiáltotta függetlenségét, és el kívánt szakadni Jugoszláviától. A boszniai szerb haderő a jugoszláv haderő támogatásával offenzívába kezdett a bosnyák és horvát területek ellen, ami Szarajevó csaknem négy évig tartó ostromához vezetett. A bosnyákok és horvátok is harcoltak egymás ellen, ami összetett, háromoldalú konfliktushoz vezetett. A háborúban széleskörű emberi jogi visszaélések történtek, beleértve a nemi erőszakot, a kínzásokat és a tömeggyilkosságokat. A leghírhedtebb incidens a srebrenicai mészárlás volt 1995 júliusában, amikor a boszniai szerb erők több mint 8 000 bosnyák férfit és fiút öltek meg. A háború a Daytoni Megállapodás aláírásával ért véget 1995 novemberében, ami komplex hatalommegosztási megállapodást hozott létre a három etnikai csoport között. A háború becslések szerint 100 000 ember halálát okozta, 2,2 millió ember kényszerült elhagyni otthonát, és jelentős károkat okozott az infrastruktúrában és a gazdaságban. A háború öröksége ma is alakítja Bosznia-Hercegovina politikai és társadalmi tájképét. Lásd: CLARK 2009.

az energia, a kereskedelem, a mezőgazdaság és a turizmus. Bosznia-Hercegovina stratégiai fekvése miatt is fontos a három közel-keleti országnak, hiszen egyfajta átjáróként szolgál számukra Európa belseje felé. Ez az érdeklődés azonban aggodalmat keltett sokakban azt illetően, hogy beavatkoznak a balkáni állam belügyeibe, ami az 1990-es évek óta folyamatos kihívást jelent. Megfigyelhető, hogy a boszniai háborút követő években fokozatosan csökkent Irán és Szaúd-Arábia pozitív megítélése, míg a térségre hosszú évszázadok óta befolyással lévő Törökország népszerűsége korántsem szenvedett akkora csorbát.

A SOFT POWER MINT BEFOLYÁSOLÁSI ESZKÖZ

Mielőtt rátérnénk Szaúd-Arábia, Irán és Törökország boszniai jelenlétének mibenlétére, elengedhetetlen a soft powernek, mint az országok egyik legfőbb befolyásolási eszközének bemutatása. A soft power egy Joseph Nye által 1990-ben megalkotott fogalom,⁴ amely egy ország azon képességére utal, hogy kultúrája, értékei és intézményei révén katonai vagy gazdasági kényszer alkalmazása nélkül képes befolyást gyakorolni más országokra. Fontos megjegyezni, hogy nem egy új jelenségről van szó, mivel ahogy Nye is többször utalt már rá,⁵ a soft powerhez hasonló fogalmakat már az ókori filozófusok is alkalmazták.

A soft power (puha hatalom) a kemény hatalom ellentétének tekinthető, amely más országok katonai vagy kényszerítő gazdasági eszközökkel történő befolyásolásának képességére utal. Attól függetlenül, hogy a kemény hatalom még mindig jelentős tényező a nemzetközi kapcsolatokban, a puha hatalom is egyre fontosabbá válik a 21. században.

A soft power az említetteken kívül alkalmazható még más országok politikáinak és intézkedéseinek alakítására, vagy egy ország imázsának és hírnevének javítására is. Ami a soft power eszköztárát illeti, ide tartozik a diplomácia, a kulturális és vallási rendezvények, az oktatási csere- és ösztöndíjprogramok, vagy éppen a humanitárius segítségnyújtás. Egyik előnye, hogy az azt alkalmazó országok olyan kapcsolatokat és szövetségeket képesek kialakítani, amelyek a közös értékeken és érdekeken, nem pedig az erőszakon vagy félelemkeltésen alapulnak. Ez segíthet a stabilabb és tartósabb kapcsolatok kialakításában az országok között, ami mindkét fél számára előnyös lehet.

Fontos azonban megjegyezni, hogy alkalmazását számos kritika is éri, mivel sokan egyfajta kulturális imperializmust vélnek felfedezni benne, amikor is a gazdaságilag és politikai téren erősebb országok a gyengébbek rovására mozdítják elő kulturális, vallási és politikai érdekeiket. Emellett az amerikai politológus és nemzetközi kapcsolatok-szakértő, John Mearsheimer szerint a soft power hatékonysági szintje sem kielégítő, mivel a kemény hatalom végső soron fontosabb a nemzetközi ügyekben.⁶

---

⁴ NYE 2017.

⁵ NYE 2017.

⁶ MEARSHEIMER 2019.

SZAÚD-ARÁBIA, IRÁN ÉS TÖRÖKORSZÁG „BOSZNIA-POLITIKÁJA”

Szaúd-Arábia, Irán és Törökország hosszú évtizedek óta különös gondot fordít Boszniára. Ezt vallási, gazdasági és geopolitikai tényezők együttes hatása vezérli. Ami a vallást illeti, mindhárom ország a saját iszlám értelmezését szeretné terjeszteni és e tevékenységre megfelelő táptalajt nyújthat egy többségében muszlim⁷ gyökerekkel bíró, de az európai kontinensen található ország. Emellett az említett országok és Bosznia gazdasági kapcsolatai is jelentősnek mondhatók és kiterjednek az infrastrukturális projektekre, az energiaszektorra, a kereskedelemre, a mezőgazdaságra és a turizmusra egyaránt. Ezen túlmenően Bosznia-Hercegovina elhelyezkedése stratégiaiilag is fontossá teszi az országot Szaúd-Arábia, Irán és Törökország számára. Európa kapujaként is tekintenek rá, és egyfajta bázisként szolgál, amelyen keresztül törekszenek kiterjeszteni befolyásukat az egész térségben.

Tény, hogy ez a három ország történelmi lábnyomát, gazdasági és politikai jelenlétét, valamint helyi hálózatait tekintve jelentősen eltér egymástól, viszont amin osztoznak, az az iszlámnak, mint a soft power fő eszközének a felhasználása, formális és informális csatornákon keresztül. Fontos tudni, hogy az iszlámot évszázadok óta alkalmazzák hatalmi befolyásolási eszközként a külpolitikában, és a közelmúltban Bosznia a Törökország, Szaúd-Arábia és Irán közötti verseny fontos színterévé lépett elő.

SZAÚDI TÁMOGATÁSOK

A boszniai háború 1992 és 1995 között zajlott, és ez idő alatt Szaúd-Arábia kulcsszerepet játszott Bosznia-Hercegovina lakosságának, különösen a menekülteknek és a népiirtás áldozatainak támogatásában, emellett a Szaúd-Arábiai Királyság volt az egyik első olyan ország, amely 1992. április 17-én elismerte Bosznia függetlenségét.⁸

Még ugyanebben az évben a szaúdi kormány létrehozta a Bosznia-Hercegovinának nyújtott segélyért felelős szaúdi bizottságot, amely állítólag a balkáni ország legnagyobb muszlim adományozója, és több muszlim jótékonyági szervezeten keresztül biztosított pénzeszközöket.⁹ Ide tartozik a Muszlim Világliga, az al-Haramain Alapítvány, a Nemzetközi Iszlám Segélyszervezet, a Muszlim Ifjúság Világgyűlése, a Szaúd-Arábiai Vörös Félhold Társaság, az Iszlám Alapítvány és a Mekkai Humanitárius Szervezet. Ez csak néhány a 245 jótékonyági alapítvány közül, amelyek az iszlám konzervatív és szélsőséges változatainak terjedését finanszírozzák a régióban.¹⁰

⁷ Bosznia vallási helyzetképe: Az iszlám a legelterjedtebb vallás Bosznia-Hercegovinában. A legutóbbi, 2013-as népszámlálás szerint a muszlimok a lakosság körülbelül 51%-át, a szerb ortodox keresztények 31%-át, a római katolikusok 15%-át, mások, köztük a protestánsok és a zsidók pedig 3%-át teszik ki. Forrás: U.S. DEPARTMENT OF STATE 2021.

⁸ JUSIC 2022; NEWTON 2010.

⁹ SALAMI 2023.

¹⁰ JUSIC 2022.

A háború után Bosznia-Hercegovina újjáépítési és megbékélési folyamaton ment keresztül, amely nem volt mindig zökkenőmentes, különösen azon politikai szereplők részéről, akik nem voltak hajlandóak felelősséget vállalni az etnikai tisztogatások, népiirtások és más általuk tervezett, elkövetett vagy támogatott bűncselekményekért. Azonban Bosznia-Hercegovina figyelemre méltó sikereket ért el a reintegráció, a múlttal való szembenézés, a megbékélés és a gazdasági fejlődés terén. Szaúd-Arábia ebben a szakaszban rendkívül fontos szerepet játszott, és gondot fordított arra, hogy minden bosnyák állampolgár érdekében járjon el, miközben pénzügyi támogatást nyújtott az újjáépítéshez és az államépítéshez. A Szaúd-Arábiai Fejlesztési Alap ezekben az években különféle projekteket finanszírozott Boszniában, különösen infrastrukturális és lakhatási programokat a háború miatt hajléktalanná vált több ezer ember számára.¹¹

Kijelenthetjük, hogy a boszniai muszlimok számára a külső támogatás egyik legfontosabb forrása a szaúd-arábiai humanitárius segély és segítségnyújtás volt. Viszont nem szabad elfelejteni, hogy Szaúd-Arábiát sokan vádolják azzal, hogy ultrakonzervatív vallási nézeteit népszerűsíti azokban az országokban, ahol segélyeket és befektetéseket nyújt, és ez alól Bosznia sem kivétel.¹² Tovább bonyolítja a helyzetet, hogy korábban egyes szaúdi segélyszervezeteket a terrorizmus támogatásával vádolták meg.¹³

Emellett fontos megemlíteni, hogy Szaúd-Arábia pénzügyi segítséget nyújtott Boszniának különféle infrastrukturális projektekhez, például épületek, utak és hidak építéséhez.¹⁴ Továbbá Bosznia egyre népszerűbb úti cél a Szaúd-Arábiából és az Öböl-államokból érkező turisták körében, amiből kifolyólag a szaúdi cégek új üzletekbe és szállodákba fektetnek be.¹⁵

Ha jobban megvizsgáljuk a szaúdi jelenlétet Bosznia-Hercegovinában, akkor láthatjuk, hogy az komoly előnyökkel is jár, mivel a szaúdi beruházások munkahelyeket teremtenek, fellendítik a turizmust, javítják az infrastruktúrát, ami által elősegíthetik a gazdasági fejlődést a balkáni országban. Azonban ahogy már említettük, nemcsak a korábbi segélyezés, hanem a szaúdi befektetések is aggályokat vethetnek fel azt illetően, hogy majd ezt is az iszlám ultrakonzervatív formájának népszerűsítésére¹⁶ használják fel.

---

¹¹ JUSIC 2022; NEWTON 2010.

¹² FAROUK – BROWN 2021.

¹³ PALLISTER 2022.

¹⁴ JUSIC 2022.

¹⁵ YAHIAOUI et al. 2018.

¹⁶ A témában jártas bosnyákok szerint az elmúlt néhány évben a legnagyobb problémát az okozta, hogy bosnyák fiatalok csatlakoztak radikális iszlamista csoportok soraihoz, akik közül sokan életüket veszítették Szíriába és Irakban. Lásd: PBS 2016.

A King Fahd Center kiállítása Szarajevóban. Forrás: ARAB NEWS 2023.

AZ SÍTA DOKTRÍNA TERJESZTÉSE

Az iszlám világ fontos szereplőjeként Irán is használja a soft power eszközeit Bosznia-Hercegovinában. A síta iszlám forradalom¹⁷ után és a boszniai polgárháború közepette kialakult kapcsolatokban gyökerező iráni befolyás a balkáni országban érinti a vallás és az oktatás aspektusait olyan intézményeken keresztül, mint például az Iráni Kulturális Központ, az Ibn-Szína Kutatóintézet, az Iráni Tanulmányi Központ, a Mullá Szadrá Alapítvány, és a Perzsa-Bosnyák Főiskola.¹⁸

---

¹⁷ Az 1979-es síta iszlám forradalom egy olyan eseménysorozat volt, amely a Pahlavi-dinasztia megdöntéséhez és az Iráni Iszlám Köztársaság megalakulásához vezetett. A forradalmat ellenzéki csoportok koalíciója vezette, köztük vallási vezetők, értelmiségiek és diákok. A rendszerváltozást Ruholláh Homeini ajatollah, a sah által száműzött síta vallási vezető gondolatai ihlették. A forradalom széles körű támogatást kapott, mivel sok iráni elégedetlen volt a sah korrupciónak és elnyomónak tekintett uralmával. A forradalom 1979 januárjában széles körű tiltakozásokkal és sztrájkokkal kezdődött, amelyeket a sah biztonsági szolgálata erőszakos elnyomással viszonzott. Ahogy a tiltakozások intenzitása tovább fokozódott, a sah kénytelen volt elmenekülni Iránból, majd azt követően Homeini visszatért Iránba, hogy átvegye az új kormány vezetését. Ez utóbbi egy sor reformot hajtott végre, beleértve az ipar államosítását, a földek újraelosztását és az iszlám bíróságok felállítását. A forradalom jelentős hatással volt a tágabb muszlim világra is, és hasonló mozgalmakat inspirált más országokban. A különböző kihívások ellenére (pl. a szekulárisok, liberálisok és etnikai kisebbségek ellenállása, képzett munkaerő elvándorlása, recesszió stb.) az Iráni Iszlám Köztársaság 1979 óta hatalmon maradt, és a forradalom továbbra is formálja Irán és a tágabb értelemben vett Közel-Kelet politikai és társadalmi életét. Lásd: DEMIRCI 2013.

¹⁸ CAFIERO 2022; MENA RESEARCH & STUDY CENTER 2019.

A boszniai-iráni kapcsolatok legfontosabb fejezete az 1990-es éveket követően kezdődött. A szerb erők bosnyákok ellen elkövetett nemzetközi jogot sértő tevékenysége nagy felháborodást váltott ki az irániak körében. Ezt követően Irán katonai kiképzőket, hírszerző tiszteket, élelmiszert, pénzt és humanitárius segítséget küldött az erősen felfegyverzett ellenségeikkel küzdő bosnyákoknak. Az Iszlám Forradalmi Gárda (IRGC) erői Iráni Vörös Félhold egyenruhát viselő segélymunkásoknak álcázva érkeztek Bosznia-Hercegovinába. Nemzetközi elemzők szerint az iráni hozzájárulás hatékonynak bizonyult.¹⁹ A bosnyákoknak egyébként sem volt más választásuk, mint hogy a többi muszlim többségű országhoz forduljanak segítségért. Irán – Brunei, Egyiptom, Malajzia, Pakisztán, Szaúd-Arábia, Szudán, Törökország és az Egyesült Arab Emírségek mellett – mindvégig támogatta a Szerbia és a boszniai szerb erők elleni bosnyák ügyet. Teherán számára a boszniai konfliktus alkalmat adott annak demonstrálására, hogy képes befolyásolni az európai eseményeket. Összességében véve az iráni támogatás kedvező fogadtatásban részesült a bosnyákok körében.²⁰

A háborút követően Irán számos újságot, iskolát, kulturális központot és síita vallási csoportot hozott létre, és egy saját televízióadót is elindított. Emellett nagy számban biztosított tudományos ösztöndíjakat az Iránban való tanuláshoz, és hozzájárult a boszniai síita vallási intézmények kialakításához is, ami a síizmus terjedéséhez vezetett.²¹

A háború utáni időszakban azonban gyorsan feszültségek támadtak a két ország között. Egyes bosnyák vallási vezetők és befolyásos személyek gyanakodni kezdtek ezekre a síita intézményekre, és azzal vádolták őket, hogy a bosnyákokat a síita „vallásra”²² térítik.²³ A nyugati kormányok félték az iráni kémek és titkosszolgálati ügynökök állítólagos Bosznia-Hercegovinában való jelenlététől, és nyomást gyakoroltak Sarajevóra, hogy utasítsák ki az iráni Forradalmi Gárda (IRGC)²⁴ tanácsadóit. Ennek hatására súrlódások keletkeztek a boszniai-iráni kapcsolatokban.²⁵ 1995-öt követően pedig az iráni síita befolyás csökkenésnek indult a tradicionálisan szunnita Bosznia-Hercegovinában, de nem szűnt meg teljes mértékben, amit az is bizonyít, hogy egy 2008-as statisztika szerint a bosnyák

---

¹⁹ CAFIERO 2022; CURTIS 2010; TULTS 2021;

²⁰ CAFIERO 2022; CURTIS 2010; TULTS 2021.

²¹ ISZMÁ'IL 2020.

²² A síták az iszlám vallás második legnagyobb ágának követői. A síták úgy vélik, hogy a muzulmán közösség vezetését Mohamed próféta lányának, Fatimának, valamint unokatestvérének és a vejének, Alinak az egyenes ági leszármazottai tölthetik csak be. Ezzel szemben a szunniták úgy vélik, hogy a közösség vezetésének a muszlimok közötti konszenzuson kell alapulnia. Ma a síták alkotják a lakosság többségét Iránban, Irakban, Bahreinben és Azerbajdzsánban, továbbá jelentős kisebbséget alkotnak Libanonban, Jemenben, Szíriában és Szaúd-Arábiában. A síták többsége az ún. tizenkettes irányzatot követi, amely 12 imámot ismer el, akik közül az utolsóként úgy gondolják, hogy rejtőzködve él, és mahdiként, egy messiási alakként tér vissza, aki igazságot és békét teremt a földön. Lásd: HILLENBRAND 2016.

²³ CAFIERO 2022.

²⁴ A Forradalmi Gárdát (IRGC) hivatalosan Ruholláh Homeini hozta létre 1979 májusában, közvetlenül az iszlám forradalmat követően. Míg az iráni hadsereg hagyományos minőségében védi az ország szuverenitását, az IRGC alkotmányos megbízatása az Iszlám Köztársaság integritásának biztosítása. Lásd: ABEDIN 2011.

²⁵ CAFIERO 2022.

muszlimok 5%-a sítának vallotta magát,²⁶ ami bizonyos mértékig az iráni propaganda sikerét is jelzi.

Az iráni befolyás csökkenése ellenére napjainkban egy óvatos diplomáciai közeledés figyelhető meg a két ország között. 2022. december 6-án, a Mahsza Amini meggyilkolását követő tiltakozások közepette Huszajn Amír Abd al-Lahián iráni külügyminiszter találkozott Bosznia-Hercegovina külügyminiszterével, Bisera Turkovićcsal. Ez utóbbi kijelentette: „*Irán a partnerünk és barátunk, és az egyetlen ország, amely egyértelműen támogatja Bosznia-Hercegovina területi integritását és függetlenségét. Támogattak minket Bosznia-Hercegovina védelmének és újjáépítésének idején, amiért továbbra is hálásak vagyunk.*”²⁷ Mindezek tudatában könnyen elképzelhető, hogy a két ország a közeljövőben újfent szorosabbra fűzi a viszonyt, habár ennek gátat szabhat Boszniának a NATO-hoz és az EU-hoz való csatlakozási igénye,²⁸ ami miatt valószínűleg a nyugathoz fűződő kapcsolataikat helyezik előtérbe Iránnal szemben.

Az Iráni Kulturális Központ Szarajevóban. Fotó: Tárík Meszár

²⁶ TULTS 2021.

²⁷ SALAMI 2023.

²⁸ GADZO 2022; EUROPEAN COMMISSION é. n.

TÖBB ÉVSZÁZADA TARTÓ TÖRÖK BEFOLYÁS

A 15. században a gyakorlatilag autonóm²⁹ bosnyák állam a török nyomás hatására szétesett. 1463-tól kezdve az Oszmán Birodalom fennhatósága több mint 400 évig tartott.³⁰ A bosnyákok jelentős része az Oszmán Birodalom hódítása után, a 15. század második felében tért át az iszlám hitre. Ez az áttérés nem hirtelen, hanem fokozatosan történt, és több mint száz évnek kellett eltelnie ahhoz, hogy az iszlám többségi vallássá váljon.³¹ Általánosan elterjedt nézet, hogy a boszniai lakosság iszlamizálódása nem erőszakos térítés eredménye, hanem többnyire önkéntes alapon történt, és részben gazdasági okok is motiválták (a muszlimok általában kevesebb adót követeltek meg híveiktől, mint a keresztényektől).³² Emellett Boszniában jelentős török közösség is élt ekkoriban, akik a 15. században kezdtek megtelepedni a térségben az oszmán uralom alatt, azonban amikor Bosznia-Hercegovina osztrák-magyar fennhatóság alá került,³³ akkor egy Törökországba való visszavándorlási tendencia volt megfigyelhető.³⁴

Ami a modern kort illeti, Törökország külpolitikája Recep Tayyip Erdoğan elnök vezetése alatt új utat választott, mivel az ország a közös történelmi és kulturális kapcsolatokból hasznot húzva fokozatosan megerősítette befolyását a balkáni térségben. A kulturális diplomácia keretében a balkáni régió infrastrukturális fejlesztéseibe és oktatási ágazataiba való befektetés segített Törökországnak pozitív imázst kialakítani. A török vállalatok aktívan fektetnek be Bosznia-Hercegovina különböző ágazataiba és iparágába, beleértve a távközlést, az energiát, a közlekedést, az egészségügyet, a turizmust, az építőipart és a bankszektort stb. Törökország a regionális kereskedelmi együttműködést is igyekszik elősegíteni a kétoldalú kereskedelmi megállapodások mellett, mint például egy háromoldalú gazdasági mechanizmus létrehozását Törökország, Bosznia-Hercegovina és Szerbia között.³⁵

Ezenkívül Törökország Boszniát fontos szereplőnek tekinti a Balkán stabilitása és biztonsága tekintetében. Támogatja Bosznia integrációját az Európai Unióba és a NATO-

---

²⁹ A 12. században Bosznia-Hercegovina mai területének egy része a Magyar Királyság befolyása alá került. 1154-ben Borić bán megalapította az első bosnyák államot. I. Tvrtko István (1338-1391) egy semleges államot hozott létre, és a középkorban ekkor élte fénykorát a mai Bosznia területén kialakult államszervezet. Lásd: CARMICHAEL 2019.

³⁰ SCHMITT – KIPROVSKA 2022.

³¹ MALCOLM 1994.

³² VELIKONJA (2003)

³³ Bosznia 1878-ban került az Osztrák-Magyar Monarchia fennhatósága alá, az Osztrák-Magyar Monarchia és Oroszország közötti berlini kongresszuson történt megállapodás eredményeként. Az Osztrák-Magyar Monarchia katonai parancsnokságot és igazgatást helyezett Bosznia-Hercegovina területére, amely korábban az Oszmán Birodalomhoz tartozott. Hivatalosan 1908-ban annektálták Bosznia-Hercegovina területét, amely ettől fogva a Monarchia egyik tartományává vált. Ez jelentős tiltakozásokat váltott ki a térségben, és hozzájárult az első világháború kitöréséhez is. Lásd: BRITANNICA é. n.

³⁴ COE 2012.

³⁵ KAYANI 2021.

ba,³⁶ ami elősegítheti a regionális stabilitás és biztonság előmozdítását, ugyanakkor azzal a veszéllyel jár, hogy nagyobb beleszólást biztosíthat Törökországnak a regionális ügyekben.

Az elmúlt két évtizedben török állami és nem állami szervezetek dollármilliókat költöttek az Oszmán Birodalom műemlékeinek helyreállítására, beleértve a mecseteket, hidakat és hammámokat,³⁷ amelyeket a kommunizmus alatt elhanyagoltak, a 90-es évek háborúiban elpusztítottak, vagy egyszerűen a pénzhiány miatt tönkrementek. Az oszmán emlékművek állaga meglehetősen leromlott az elmúlt évtizedekben, és a török segélyszervezetek, a TIKA, a Diyanet és más intézmények felújították és helyreállították azokat.³⁸ Ez egy nagyszerű lehetőség volt arra, hogy Törökország megmutassa befolyását. A helyreállítási projekteken túl a török soft power még az iskolák fenntartásán, ösztöndíjak biztosításán, médiainstítványok üzemeltetésén, képzések finanszírozásán és más hasonló tevékenységeken keresztül is érezteti a hatását.

Ami a vallást illeti, szakértők szerint, amikor Törökország vallási befolyásáról és a török iszlámról beszélünk, az nem egy idegen vallási értelmezés a balkáni és boszniai muszlimok számára.³⁹ Fontos tudni, hogy a balkáni muszlimok többsége az oszmán uralom alatt tért az iszlám hitre, ami miatt az ott érvényben lévő dogmák és a török iszlám nagyon hasonlóak, és jelentős mértékben különböznek az iszlám szaúdi szalafita és iráni síita változataitól. Azt is érdemes megjegyezni, hogy a kommunista korszakot követően a Balkánon megnövekedett a szélsőséges ideológiák száma, ami miatt korántsem meglepő, ha sok helyi muszlim vezető és intézmény úgy látta, hogy Törökország gyógyír az idegen vallási befolyásra.

A Yunus Emre Türk Kültür Merkezi (Yunus Emre Török Kulturális Központ) Szarajevóban.

Forrás: BOSNAHERSEK 2013.

³⁶ REPUBLIC OF TÜRKIYE é. n.

³⁷ Jelentése: törökfürdő

³⁸ FENIKS POLITIK 2022.

³⁹ FENIKS POLITIK 2022.

KONKLÚZIÓ

Szaúd-Arábia, Irán és Törökország érdekei összetettek és sokrétűek Bosznia-Hercegovinában. A balkáni országot vallási, gazdasági és geopolitikai jelentősége vonzó célponttá teszi ezen közel-keleti államok számára, amelyek mindegyike igyekszik kiterjeszteni befolyását és növelni a régióban való jelenlétét. Közös pont a három országot tekintve, hogy az iszlámot a soft power eszközöként felhasználva törekszenek céljaik elérésére több-kevesebb sikerrel. A vizsgált országok közül Irán helyzete a legnehezebb, mivel síita állam révén nehezebben képes megvetni a lábát egy szunnita országban. Legnagyobb befolyást akkor volt képes elérni, amikor Bosznia kiszolgáltatott helyzetben találta magát a térség modern kori történelmének legsúlyosabb konfliktusa alatt, majd azt követően csökkent az országra való ráhatásuk. Ezzel szemben Szaúd-Arábia a mecénás szerepében a mai napig fontos tényezőnek számít Bosznia-Hercegovinában, habár sok vád érte már a sivatagi országot azon okból kifolyólag, hogy megpróbálja saját iszlám-felfogását érvényesíteni a balkáni régióban. Az előbbiektől mindenképpen különbözik Törökország, ahol egy külpolitikai nyitás révén újra presztízs területté vált Bosznia-Hercegovina, és a nagy arányú befektetéseknek és infrastrukturális projekteknek köszönhetően az elmúlt két évtizedben szoros bilaterális együttműködés alakult ki a két ország között.

IRODALOMJEGYZÉK

ABEDIN, Mahan (2011): Iran's Revolutionary Guards: Ideological But Not Praetorian. *Strategic Analysis*. 35 (3). pp. 381–385.

ARAB NEWS (2023): *King Fahd center holds exhibition in Sarajevo*. Arab News, 2023. április 30. Forrás: <https://www.arabnews.com/node/1740546/saudi-arabia> (Megtekintve: 2023.05.01.)

BOSNAHERSEK (2013): *Saraybosna'da Türkçe Yeterlik Sınavı* [Török nyelvvizsga Szarajevóban]. Bosnahersek, 2013. augusztus 20. Forrás: <http://www.bosnahersek.ba/saraybosnada-turkce-yeterlik-sinavi/> (Megtekintve: 2023.05.02.)

BRITANNICA (é. n.): *History of Bosnia and Herzegovina*. Forrás: <https://www.britannica.com/place/Bosnia-and-Herzegovina/Ottoman-Bosnia> (Megtekintve: 2023.05.02.)

CARMICHAEL, Cathie (2019): A Concise History of Bosnia. In *The English Historical Review*, Volume 134, Issue 568, pp. 769–771,

CAFIERO, Giorgio (2022): *In the Rearview Mirror: The Case of Iranian Influence in Bosnia*. Gulf International Forum, 2022. szeptember 05. Forrás: <https://gulifif.org/in-the-rearview-mirror-the-case-of-iranian-influence-in-bosnia/> (Megtekintve: 2023.04.29.)

CLARK, Janine Natalya (2009): Genocide, war crimes and the conflict in Bosnia: understanding the perpetrators. *Journal of Genocide Research*, 11(4), pp. 421–445.

COE (2012): *Bosnia and Herzegovina*. Council of Europe, 2012. július 30. Forrás: https://www.coe.int/t/dg4/education/minlang/report/PeriodicalReports/Bosnia%20and%20HerzegovinaPR1_en.pdf (Megtekintve: 2023.04.28.)

CURTIS, Mark (2010): *Secret Affairs: Britain's Collusion with Radical Islam*. Leicester: W. F. Howes Limited.

DEMIRCI, Süleyman (2013): The Iranian Revolution and Shia Islam: The Role of Islam in the Iranian Revolution. *History Studies, International Journal of History*. Volume 5 Issue 3. pp. 37–48.

EUROPEAN COMMISSION (é. n.): *Bosnia and Herzegovina*. Forrás: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/enlargement-policy/bosnia-and-herzegovina_en (Megtekintve: 2023.05.01.)

FAROUK, Yasmine – BROWN, Nathane (2021): *Saudi Arabia's Religious Reforms Are Touching Nothing but Changing Everything*. Carnegie Endowment for International Peace, 2021. június 07. Forrás: <https://carnegieendowment.org/2021/06/07/saudi-arabia-s-religious-reforms-are-touching-nothing-but-changing-everything-pub-84650> (Megtekintve: 2023.04.30.)

FENIKS POLITIK (2022): *Documentary: Turkey Uses Islam to Increase its Soft Power in Bosnia*.
 Forrás: <https://fenikspolitik.org/documentary-turkey-uses-islam-to-increase-its-soft-power-in-bosnia/?amp=1> (Megtekintve: 2023.05.01.)

GADZO, Mersiha (2022): *Kosovo, Bosnia call for NATO membership as war rages in Ukraine*. Al Jazeera, 2022. április 05. Forrás: <https://www.aljazeera.com/news/2022/4/5/nato-membership-indispensable-for-kosovo-bosnia-leaders> (Megtekintve: 2023.05.02.)

HILLENBRAND, Carole (2016): *Az iszlám. Új történeti bevezetés*. Budapest: Kossuth.

ISZMÁ'IL, Számih (2020): *تدخل إيران في البوسنة: كيف يؤثر على استراتيجية الملاي؟* [Iráni beavatkozás Boszniában: hogyan jelzi a mollahok stratégiáját?]. Hafryat, 2020. augusztus 20. Forrás: <https://hafryat.com/ar/blog/%D8%AA%D8%AF%D8%AE%D9%84-%D8%A5%D9%8A%D8%B1%D8%A7%D9%86-%D9%81%D9%8A-%D8%A7%D9%84%D8%A8%D9%88%D8%B3%D9%86%D8%A9-%D9%83%D9%8A%D9%81-%D9%8A%D8%A4%D8%B4%D8%B1-%D8%B9%D9%84%D9%89-%D8%A7%D8%B3%D8%AA%D8%B1%D8%A7%D8%AA%D9%8A%D8%AC%D9%8A%D8%A9-%D8%A7%D9%84%D9%85%D9%84%D8%A7%D9%84%D9%8A%D8%9F> (Megtekintve: 2023.04.30.)

JUSIC, Muhamed (2022): *Bosnia and Herzegovina again stands at a crossroad*. Arab News, 2022. február 28. Forrás: <https://www.arabnews.com/node/2033506/bosnia-and-herzegovina-again-stands-crossroad> (Megtekintve: 2023.04.27.)

KAYANI, Farrukh Nawaz (2021). Turkey's Bolstering Economic and Political Relations with Bosnia and Herzegovina. *Eurasian Journal of Social Sciences*, Eurasian Publications, vol. 9(4), pp. 198-205.

MALCOLM, Noel (1994): *Bosnia: A Short History*. New York: NYU Press.

MEARSHEIMER, John J. (2019): *Bound to Fail. The Rise and Fall of the Liberal International Order*. Belfer Center. International Security 43:4. Forrás: https://www.belfercenter.org/sites/default/files/files/publication/International%20Security_Bound%20to%20Fail.pdf (2023.04.28.)

MENA RESEARCH CENTER (2019): *Iran's Influence in Bosnia, A Dagger in the Flank of Europe*. Mena Research & Study Center, 2019. augusztus 02. Forrás: <https://mena-studies.org/irans-influence-in-bosnia-a-dagger-in-the-flank-of-europe/> (Megtekintve: 2023.05.02.)

NEWTON, Michael (2010): *Terrorism - International Case Law Reporter*. Oxford: Oxford University Press.

- NYE, Joseph (2017): *Soft power: the origins and political progress of a concept*. Palgrave Commun 3, 17008 (2017). Forrás: <https://doi.org/10.1057/palcomms.2017.8> (Megtekintve: 2023.04.27.)
- PALLISTER, David (2002): *Terrorist material found in Sarajevo charity raid*. The Guardian, 2002. február 23. Forrás: <https://www.theguardian.com/world/2002/feb/23/davidpallister> (Megtekintve: 2023.05.01.)
- PBS (2016): *Is Saudi-funded mosque in Sarajevo threat to Bosnia's moderate Muslims?* Pbs, 2016. május 16. Forrás: <https://www.pbs.org/newshour/show/is-saudi-funded-mosque-in-sarajevo-threat-to-bosnias-moderate-muslims> (Megtekintve: 2023.05.04.)
- REPUBLIC OF TÜRKIYE (é. n.): *Foreign Minister Davutoğlu "Without any hesitation, we all should stand by Bosnia and Herzegovina for its security, stability and territorial integrity"*. Forrás: <https://www.mfa.gov.tr/foreign-minister-davutoglu-without-any-hesitation-we-all-should-stand-by-bosnia-and-herzegovina-for-its-security-stability.en.mfa> (Megtekintve: 2023.05.02.)
- SALAMI, Mohammad (2023): *Iran's pursuit of soft power in the Balkans*. The Cradle, 2023. február 20. Forrás: <https://thecradle.co/article-view/21690/irans-pursuit-of-soft-power-in-the-balkans> (Megtekintve: 2023.05.01.)
- SCHMITT, Oliver Jens – KIPROVSKA, Mariya (2022): *Ottoman Raiders (Akıncıs) as a Driving Force of Early Ottoman Conquest of the Balkans and the Slavery-Based Economy*. *Journal of the Economic and Social History of the Orient*, 65, 4. pp. 497-582.
- SMITH, Oliver (2018): *Mapped: The world's most (and least) religious countries*. The Telegraph, 2018. január 14. Forrás: <https://www.telegraph.co.uk/travel/maps-and-graphics/most-religious-countries-in-the-world/> (Megtekintve: 2023.04.30.)
- TANNER, Marcus (2018): *Religion Remains Powerful in Balkans, Survey Shows*. Balkan Insight, 2018. január 15. Forrás: <https://balkaninsight.com/2018/01/15/religion-remains-powerful-in-balkans-survey-shows-01-15-2018/> (Megtekintve: 2023.04.30.)
- TULTS, Marjam (2021): *إيران في البوسنة والهرسك: نفوذ يتمدد بمرور الأعوام* [Irán Bosznia-Hercegovinában: az évek során bővülő befolyás]. Ida2at, 2021. március 26. Forrás: <https://www.ida2at.com/iran-bosnia-herzegovina-influence-extending-over-years/> (Megtekintve: 2023.04.30.)
- U.S. DEPARTMENT OF STATE (2021): *2021 Report on International Religious Freedom: Bosnia and Herzegovina*. U.S. Department of State, 2022. június 02. Forrás: <https://www.state.gov/reports/2021-report-on-international-religious-freedom/bosnia-and-herzegovina/> (Megtekintve: 2023.05.02.)
- VELIKONJA, Mitja (2003): *Religious Separation and Political Intolerance in Bosnia-Herzegovina*. College Station, Texas: Texas A&M University Press.

YAHIAOUI, Karim – VASINA, James – FARHAT, Mohamed (2018): *Saudi Arabia's increasing influence in Bosnia and Herzegovina*. France24, 2018. november 13. Forrás: <https://www.france24.com/en/20181113-focus-bosnia-herzegovina-saudi-arabia-gulf-tourists-influence-business-investments-islam> (Megtekintve: 2023.04.30.)

HORIZONT ELEMZÉSEK

A Migrációkutató Intézet elektronikus kiadványsorozata

Kiadó: **Migrációkutató Intézet**

Szerkesztés és tördelés: Györgyi Dominika Zita

Lektorálta: Veres Kristóf

Borítókép: shutterstock.com

A kiadó elérhetősége: H-1518 Budapest, Pf. 155

Tel.: +36 1 372 0191

E-mail: info@migraciokutato.hu

Az elemzés és annak következtetései kizárólag a szerző magánvéleményét tükrözik, és nem tekinthetők a Migrációkutató Intézet álláspontjának.

© Tárik Mészár, 2023

© Migrációkutató Intézet, 2023

ISSN 2677-1780